

โครงการผันน้ำโขง-เลย-ชี-มูล กับ SEA ลวงโลก

ภาพ : www.prachatham.com/detail.htm?code=n6_24062008_01

เรื่อง : ไพรินทร์ เสาะสาย

เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีสาน

แนวคิดกรอบการจัดการน้ำ

สูตรสำเร็จในการแก้ปัญหาน้ำแล้งน้ำท่วมที่ครอบงำสังคมเราอยู่ปัจจุบันคือ การสร้างเขื่อน การสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ โครงการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำต่างๆ ทั่วประเทศ ดังเช่นโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้งบประมาณมหาศาลอย่างโครงการบริหารจัดการน้ำ โขง-เลย-ชีมูล โดยแรงโน้มถ่วงภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กำลังดำเนินการในปัจจุบันนี้

การดำเนินการตามกระบวนการขั้นตอนดังกล่าวนี้จะต้องลงทุนลงแรงมหาศาล และเป็นเรื่องที่ประชาชนชาวบ้านต่างๆ ไปเข้าไปมีส่วนอะไรได้ยากมาก เพราะเป็นเรื่องทางเทคนิควิศวกรรมแหล่งน้ำที่ผูกขาดอยู่ในกลุ่มนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายที่เติบโต ร่ำเรียน และทำงานอยู่กับเรื่องดังกล่าวคือ ศึกษา ออกแบบ วางแผน แล้วก็สร้างเขื่อน ฝาย อ่างเก็บน้ำ คลองส่ง คลองซอย หรือผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ ฯลฯ ระยะเวลาจะเต็มไปหมดทุกสายน้ำ ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจเบื้องต้นของโครงการนี้คือ การใช้งบประมาณของรัฐทำการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาต่างๆ จัดทำรายงานการศึกษาเกี่ยวกับโครงการจัดการน้ำ ซึ่งแต่ละปีใช้เงินหลายพันล้านบาท เช่น การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ (Feasibility Study) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategy Environmental Assessment: SEA) ซึ่งเครื่องมืออย่างหลังนี้เป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทยที่น่าสนใจ และไม่ควรถูกนำมาใช้อย่างผิดๆ

SEA คืออะไร

หากอธิบายอย่างง่าย SEA หรือการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategy Environmental Assessment: SEA) น่าจะหมายถึง การ ศึกษาถึงยุทธศาสตร์ทางเลือกของการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เหมาะสมที่สุด และยั่งยืนที่สุด โดยพยายามที่จะทำขั้นตอนกระบวนการให้เกิดความรอบคอบรอบด้านที่สุด มีส่วนร่วมกับทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด เมื่อได้ทางเลือกที่ดีที่สุดแล้ว จึงเอาแนวทางนี้ไปออกแบบโครงการ หลังจากนั้นจึงค่อยไปทำ EIA หรือ HIA จนดำเนินการโครงการต่อไป หรือหากได้ทางเลือกและแนวทางที่เหมาะสมที่ไม่ต้องทำโครงการขนาดใหญ่แล้ว อาจจะไม่ต้องทำ EIA ก็ได้ อาจจะทำแค่ IEE (การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น) ก็พอ เช่น สมมุติว่าโจทย์ของการแก้ไขปัญหา ฝนแล้ง น้ำท่วมในลุ่ม

น้ำยม น่าจะมีทางเลือกที่ดีที่สุดคืออะไร หากกระบวนการ SEA ทั้งหมดได้ข้อสรุปออกมาว่าต้องทำ ๓ เรื่อง คือ ๑) การฟื้นฟูศักยภาพและเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำ ๒) การทำแก้มลิงกระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง และ ๓) การจัดการระบบการผลิตให้สอดคล้องกับภูมินิเวศและอุทกวิทยาลุ่มน้ำ ดังนั้น ทางเลือกจึงไม่ต้องสร้างเขื่อนแก้มเสือเด่น ก็ไม่ต้องมีโครงการขนาดใหญ่ ไม่ต้องเสียพื้นที่ป่าสักทอง ไม่ต้องเสี่ยงกับแผ่นดินไหวแล้วเขื่อนแตก ไม่ต้องอพยพคนทำสะเอียบ ไม่ต้องทะเลาะกัน ไม่ต้องจัดมือบมาตีกัน และไม่ต้องผูกขาดการจัดการเอาไว้ที่กรมชลประทาน เพราะเรื่องพื้นที่ป่าต้นน้ำกรมชลประทานทำไม่เป็น และการปรับปรุงระบบการผลิตพืชผลที่เหมาะสมกับสภาพลุ่มน้ำกรมชลประทานก็ทำไม่ เป็นอีก

SEA จึงต้องมีเจ้าภาพหลายฝ่ายที่ทำงานบูรณาการกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำในทุกเรื่อง (ทั้งเรื่องที่ดินเองถนัดและไม่ถนัด) อย่างนี้ละเรียกว่า SEAจากนั้นค่อยไปออกแบบรายละเอียดในเรื่องยิบย่อยต่อไป หากทั้งหมดแล้วโครงการต่างๆ ในยุทธศาสตร์ทางเลือกที่กำหนดออกมาไม่ใช่โครงการอะไรที่ใหญ่โต หรือไม่มีผลกระทบอะไรมา ก็ไม่ต้องไปเสียเงินเสียทองเสียเวลาทำ FS, EIA, HIA ให้มันวุ่นวายก็ได้

ดังนั้น SEA จึงเป็นกระบวนการที่ควรต้องทำก่อน FS และ EIA และโดยหลักการแล้วต้องคำนึงถึงข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยเฉพาะนโยบาย กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในลักษณะ **ร่วมคิดร่วมทำ ไม่ใช่แค่มาร่วมเวทีเฉยๆ** โดยอย่างน้อยต้องมีข้อตกลงหรือมีเป้าหมายร่วมกัน คือ **ประโยชน์สูงสุด ความยั่งยืน และไม่สร้างปัญหาเรื่องอื่นให้ซ้ำซ้อนขึ้นมา** รวมถึงขึ้นอยู่กับ Concept ของการพัฒนาด้วย เช่น หากต้องเน้นการพัฒนาในลักษณะโครงการที่ ถูก ง่าย ดี อะไรที่แพงๆ ยากๆ และสุ่มเสี่ยงต่อการทำให้เกิดปัญหาที่ต้องตัดออกไป เป็นต้น

SEA ต้นน้ำกับคนอีสาน

คนอีสานคงเคยได้ยินโครงการผันน้ำโขง-เลย-ชี-มูล ในช่วงรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ความฝันของรัฐบาลสมัครตั้งใจจะสานต่อโครงการโขงชีมูลเดิม จนกระทั่งต่อมานายกสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้มีการผลักดันโครงการให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดย ครม. มีมติเห็นชอบให้ทำการศึกษาโครงการผันน้ำโขง-เลย-ชี-มูล ในวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๒ จะใช้เวลาในการศึกษาประมาณ ๓๒๐ วัน (ตั้งแต่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒ – ๕ กันยายน ๒๕๕๔) แต่ไม่มีการเปิดเผยจำนวนเงินในการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาที่ทำการศึกษาครั้งนี้

ภาพจาก www.learner.in.th

รายละเอียดของการศึกษาค้างนี้จะมีการจัดทำรายงาน ๓ ฉบับคือ รายงานการประเมินยุทธศาสตร์ทางสิ่งแวดล้อม (SEA), รายงานการศึกษาค้างความเหมาะสมของการผันน้ำโขงโดยแรงโน้มถ่วง (Feasibility Study) เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) เสนอมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตาม ตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมของแนวทางผันน้ำที่ปากแม่น้ำเลยมายังพื้นที่ลุ่ม น้ำชี ลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำโขงอีสาน, รายงานการประเมินผลกระทบด้านสังคม (SIA) และรายงานการผลกระทบด้านสุขภาพ (HIA) ตามแนวนโยบายของสำนักงานแผนและนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **การศึกษาได้ค้างหน้าอย่างเจียมๆ** โดยบริษัทที่ปรึกษาจำนวน ๔ บริษัท ซึ่งเป็นบริษัทเดิมๆ ที่เคยทำงานศึกษาโครงการต่างๆ ในอีสานมากมาย เช่น บริษัทปัญญา คอนซัลเทนต์ และบริษัททีเอ็ม คอนซัลเทนต์ เป็นต้น

งานศึกษาค้างนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๕๒ จนถึงสิ้นกรกฎาคม ๒๕๕๓ ขณะนี้รายงานการประเมินยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมหรือ SEA กำลังจะ **“แล้วเสร็จ”** ท่ามกลางความงุนงงสงสัยของคนอีสาน ชุมชนที่อยู่ในเขตได้รับผลกระทบและได้รับประโยชน์ยังไม่เคย หรือรับรู้งานศึกษาค้างนี้ แต่ผู้ศึกษาได้กำหนดเวทีการสัมมนาเพื่อเปิดเผยรายงานการศึกษาค้างที่กำลังจะแล้วเสร็จ และเสนอทางเลือกให้ประชาชนในอีสานได้เลือกจะเอาทางเลือกในการพัฒนาโครงการผันน้ำนี้อย่างไรบ้าง เส้นทางไหน พร้อมกับยกเหตุผลว่า เป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของโครงการตามรัฐธรรมนูญไทย ปี ๒๕๕๐ หมวดที่ สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ว่าด้วยเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร, สิทธิชุมชน แนวนโยบายการมีส่วนร่วมของรัฐ การมีส่วนร่วมครั้งนี้จะใช้เวลาเพียงครึ่งวัน ใน ๔ เวที ๔ วัน ๔ จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา อุตรดิตถ์ นครพนม และอุบลราชธานี โดยจะมีตัวแทนจาก ๑๙ จังหวัดในภาคอีสานเข้าร่วม ภาคประชาชนที่ติดตามสถานการณ์นโยบายการจัดการน้ำของภาคอีสานมาตลอดจึงมีค้างถามว่า **“ระยะเวลาเพียงครึ่งวันกับการตัดสินใจอนาคตของคนอีสาน เป็นเรื่องสมควรแล้วหรือ”**

ทางเลือกที่ข้าราชการ

รายงานการศึกษาค้างนี้ มีข้อสรุปทางเลือกที่จะนำเสนอให้กับภาคประชาชนได้เลือกนั้นมี ๓ ทางเลือกคือ

ทางเลือกที่ ๑ การพัฒนาคลองส่งน้ำสายหลักความยาว ๕๓๐ กม. จะส่งน้ำให้พื้นที่ชลประทานเดิม ๑.๘๓ ล้านไร่

ทางเลือกที่ ๒ พัฒนาคลองส่งน้ำสายหลักความยาว ๑,๑๙๕ กม.ส่งน้ำให้พื้นที่ชลประทานเปิดใหม่ จำนวน ๓๑.๒๔ ล้านไร่

ทางเลือกที่ ๓ พัฒนาคลองส่งน้ำสายหลักให้เต็มศักยภาพ (ความยาวประมาณ ๒,๑๔๓ กม.) จะส่งน้ำให้พื้นที่ชลประทานเดิมและพื้นที่เปิดใหม่ จำนวน ๓๓.๐๗ ล้านไร่

โดยรายงานฉบับนี้จะดำเนินการศึกษาค้างให้แล้วเสร็จภายในสิ้นเดือนสิงหาคมนี้

ชีวิตคนอีสานที่คนอื่นเลือกให้

รายงานฉบับนี้มีการจัดเวทีเพื่อรับฟังความเห็นต่อการตัดสินใจมาแล้วใน ๓ ระดับคือ **ระดับ นโยบาย** คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ, เลขาธิการสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และรองนายกรัฐมนตรีในฐานะประธานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ซึ่งคณะระดับนโยบายนี้ให้ความเห็นที่ **“เป็นเรื่องจำเป็นเพื่อประโยชน์ของชาติ เพื่อคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทย”** ในส่วนของข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงอย่างยั่งยืนเมื่อปี ๒๕๓๘ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า

(๑) โครงการนี้อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์การผันน้ำในฤดูน้ำมากและใช้น้ำภายในลุ่มน้ำ ซึ่งหากมีการพัฒนารัฐบาลไทยเพียงต้องแจ้งไปให้ประเทศภาคีทราบเท่านั้น และหากจะต้องผันน้ำในฤดูแล้งต้องหารือก่อน (๒) โครงการนี้จะไม่มีการก่อสร้างในแม่น้ำโขงทำให้ไทยสามารถตัดสินใจได้ตามลำพัง

(๓) การสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนบนของจีน ช่วยเพิ่มปริมาณน้ำในฤดูแล้งและลดปริมาณน้ำในฤดูฝนอันเป็นผลดีต่อท้ายน้ำของ ไทย

ส่วนการจัดเวทีการพิจารณาระดับภูมิภาค (กลุ่มจังหวัด) มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ควรเลือกทางเลือกที่ ๓ คือการพัฒนาเต็มศักยภาพจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาระบบน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่อีสานทั้งหมดได้ โดยการทำคลองส่งน้ำและอุโมงค์ผันน้ำเป็นองค์ประกอบ พร้อมกับมีข้อสรุปถึงผลประโยชน์ที่จะตามมาว่า

- มีปริมาณน้ำที่จะผันเข้ามาประมาณ ๑๕,๒๓๘ ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อตอบสนองพื้นที่ชลประทานทั้งหมด ๓๓.๐๗ ล้านไร่ โดยเป็นพื้นที่ชลประทานเดิม ๓๑. ๒๔ ล้านไร่ และพื้นที่ชลประทานใหม่ ๑.๘๓ ล้านไร่
- คริวเรือที่จะได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นจำนวน ๑,๕๔๕,๓๒๗ คริวเรือ หรือประมาณ ๕๔.๔๕ เปอร์เซนต์ และจะมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๓,๐๓๗ บาทต่อปี (รายได้เพิ่มขึ้น ๕๔ เปอร์เซนต์/ปี)
- คริวเรือที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ ๒,๒๘๑ คริวเรือ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการประมาณ ๒๘๓,๕๕๒.๗๕ ไร่ โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างรองลงมา
- แนวผันน้ำนี้จะตัดผ่านแนวดินเค็มเพียง ๒๕๕ ไร่ และจะมีผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้ประมาณ ๑,๕๕๙,๘๓๑ คริวเรือ โดยจะทำให้คนจนในอีสานที่มีอยู่ประมาณ ๒.๘ ล้านคน ลดลงประมาณ ๑.๙ ล้านคน และจะทำให้คนจนเหลือเพียง ๑.๒๙ ล้านคนเท่านั้นในภาคอีสาน โดยมีเพียงจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดชัยภูมิเท่านั้นที่อยู่นอกเหนือจากองค์ประกอบของแนวผันน้ำและคลองส่งน้ำหลักเดิมในพื้นที่ชลประทาน จึงทำให้โครงการนี้ครอบคลุมเพียง ๑๗ จังหวัดในภาคอีสาน

นี่เป็นข้อสรุปเบื้องต้นที่มีการศึกษาผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการผันน้ำนี้ โดยยังไม่มีข้อมูลชัดเจนว่า จะต้องส่งเสริมรูปแบบการผลิตให้กับชุมชนอย่างไร จะต้องเพาะปลูกหรือสร้างระบบเกษตรแบบใด จึงจะสามารถเพิ่มรายได้ให้มากถึง ๕๔ เปอร์เซนต์ต่อปีได้ และการนำน้ำปริมาณมหาศาลเกือบครึ่งหนึ่งของปริมาณน้ำท่าทั้งหมดต่อปีในภาคอีสานนั้น ปริมาณน้ำที่เหลือจากการเกษตรจะจัดการอย่างไร ล้างเพียงฤดูน้ำหลากน้ำก็มากมายเพียงพอแล้ว

หากสังเกตให้ดีจะเห็นว่า รายงานผลการศึกษาดังกล่าว **“ไม่ใช่”** ทางเลือกใหม่ในการจัดการทรัพยากรน้ำของภาคอีสาน และไม่อาจจะถือได้ว่าเป็นกระบวนการ **SEA** เป็น เพียงแนวทางพัฒนาโครงการแบบเดิมๆ ของกรมชลประทานที่อาศัยชื่อ SEAมาใช้ประโยชน์แบบสุกเอาเผากิน ไม่มีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาคอีสาน และผลที่ออกมาสะท้อนความคับแคบของบรรดาผู้เชี่ยวชาญ นักเทคนิควิศวกรรมทั้งหลายที่ไม่เข้าใจบริบทภูมิโนเวศวัฒนธรรมของอีสานทั้ง ระบบเป็น **SEA** จอมปลอมลวงโลกที่ถูกภูมิปัญญาคนอีสานอย่างที่สุด เป็นการเสนอทางเลือก **ปัญญาอ่อน**ให้คนอีสานเลือกกว่าจะเอาคลองยาวกิโลเมตร **SEA** โครงการนี้ไม่ได้แสดงถึง **ภูมิปัญญาอะไรใหม่ๆ** ที่บ่งชี้ถึงความชาญฉลาดของกรมชลประทานที่ก่อตั้งมากว่าร้อยปีเลยและที่สำคัญและน่าเจ็บปวดที่สุดก็คือมันเป็นทางเลือกที่เข้าช้อนกับแนวคิดเดิมของ **“โครงการโขงชีมูล”** ตั้งแต่ปี ๒๕๓๒ ที่ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในโครงการนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ วิถีชีวิตและละเมิดสิทธิของชุมชนอีสานอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ในขณะที่ปัญหาผลกระทบดังกล่าวก็ยังไม่เห็นหน่วยงานใดเข้ามารับผิดชอบแก้ไข ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ กรมชลประทานซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการโขงชีมูลในปัจจุบันน่าจะรู้ ดี

นอกจากนี้ สิ่งที่เสนอในทางเลือกยังบอกเอาไว้ว่า หากมีการผันน้ำเข้ามามากถึง ๑๕,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีนั้น ควรเป็นการใช้น้ำอย่างประหยัดตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็ไม่รู้ว่า การผันน้ำเข้ามาช่วยให้เกิดการใช้น้ำอย่างประหยัดได้อย่างไร เพราะแค่ต้นทุนการผันน้ำก็มีค่าใช้จ่ายมากมายแล้ว และก็ไม่แน่ว่าจะคุ้มค่าต่อการลงทุนหากเกษตรกรอาจจะต้องจ่ายค่าน้ำ โครงการนี้จึงน่าจะขัดกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพึ่งตนเองและสร้างระบบการจัดการน้ำในระดับไร่นา เพื่อตอบสนองการผลิตในระดับครัวเรือน

ดังนั้น ประชาชนอีสานทั้งหลายคงต้องร่วมกันเสนอความเห็นต่อการจัดการน้ำที่เหมาะสม สำหรับสภาพพื้นที่ภูมิโนเวศและวัฒนธรรมการผลิตของคนอีสาน และข้อสำคัญ คือ การร่วมกันติดตามและตรวจสอบ **“ธุรกิจการศึกษารายงานความเหมาะสม”** ของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในอีสานต่างๆ

ที่แต่ละปีมีรายงานในลักษณะนี้ออกมาเป็นจำนวนมาก แต่สุดท้ายโครงการและทางเลือกที่ไม่ควร
เลือกมาตั้งแต่ต้นเหล่านี้ก็ไม่ สามารถดำเนินโครงการได้ แต่ที่ได้แน่นอนคือ **งบประมาณของรัฐที่
ต้องจ่ายให้กับบริษัทที่ปรึกษาหลายแห่งทำการศึกษาในลักษณะนี้มันคือภาษีของประชาชน
เป็นจำนวนมหาศาล** ซึ่ง หากศึกษาให้ดีจะพบว่า มีการศึกษาซ้ำซ้อนกันหลายหน่วยงานมาก และก็มี
ไม่กี่บริษัทที่รับงานแบบนี้ไปทำ โดยที่กระบวนการศึกษาก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเลย คือ เป็น
เรื่องของผู้เชี่ยวชาญ และนักเทคนิคทางวิศวกรรมชลประทาน คนอื่นอย่าเข้ามายุ่ง

หากนับรวมงบประมาณที่จ้างบริษัทที่ปรึกษาเหล่านั้นไปทำการศึกษาความ เหมาะสมของโครงการ
ต่างๆ คงสามารถสร้างระบบจัดการน้ำที่เหมาะสมให้กับชุมชนอีสานได้อีกมากมายหลายรูป แบบ เช่น
การพัฒนา ระบบจัดการน้ำตามภูมินิเวศ การขุดสระน้ำในไร่นา หรือแม้แต่การปรับปรุงระบบ
ชลประทานเดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

**คนอีสานอยากได้น้ำก็จริง แต่ไม่เอาโครงการผันน้ำ อยากเสนอทางเลือกเองบ้าง และไม่เอา
SEA (ฉบับเลือกความยาวของคลอง) ฉบับนี้...**

เอกสารประกอบการเขียน

เอกสารประกอบการประชุมหารือผู้ทรงคุณวุฒิ, โครงการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม
(EIA) และการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategy Environment Assessment : SEA)
โครงการบริหารจัดการน้ำโขง-เลย-ชี-มูล โดยแรงโน้มถ่วง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มิถุนายน ๒๕๕๓